

Markója Csilla

WILDE JÁNOS MOST ELŐKERÜLT CSALÁDI FÉNYKÉPEI

*Rényi Andrásnak, aki többek között a
Michelangelo-olvasókönyvet is jegyzi*

1918 és 1920 között négy művészettörténész hagyta el végleg a hazáját: Antal Frigyes (1887–1954), Hauser Arnold (1892–1978), Tolnay Károly (1899–1981) és Michelangelo avatott kutatója, Wilde János (1891–1970). Tolnay tanulni ment külföldre, társai azért, mert kisebb-nagyobb szerepet vállaltak a Tanácsköztársaság idején. Mindannyian a művészettörténet bécsi iskolájához, elsősorban Max Dvořákhhoz kötődtek, s utóbb szakmájuk elismert világnagyságai közé emelkedtek. Életük és munkásságuk ma is kedvelt témája a művészettörténet tudománytörténetével foglalkozóknak; ehhez kapcsolódott az elmúlt években az *Enigma*, a magyar művészettörténet-írás történetét feltáró kiadványok sorában négy számot is szentelve Wilde Jánosnak, leveleket, naplókát, feljegyzéseket, illetve munkásságát ismertető tanulmányokat közölve Magyarországon és Nagy-Britanniában őrzött hagyatékából.¹

Wilde János Budapesten majd Bécsben művészettörténetet, archaeológiát és filozófiát tanult. 1914-től a Szépművészeti Múzeum grafikai osztályán dolgozott Meller Simon és Hoffmann Edith szárnyai alatt. Meller ajánlólevelével a zsebében érkezett Bécsbe, ahol 1918-ban doktorált Max Dvořáknál, akivel a kint töltött évek alatt tanítványi kapcsolata barátsággá fejlődött, s akinek a hagyatékát annak váratlan halála után gondozta és kiadta, megteremtve így posztumusz a dvořáki szellemtörténetet. A Tanácsköztársaság idején a Művészeti Direktórium tagja volt, közreműködött a köztulajdonba vett műkincsek kiállításának előkészítésében és adott pár órát a Meller-féle rövid életű tanszéken, emiatt munkahelyén jobbnak látták, ha elhagyja az országot. 1920-ban már a bécsi egyetemen dolgozott, majd 1938-ig a Kunsthistorisches Museum munkatársa volt. 1939-ben felesége, Gyárfás Júlia (1895–1970) zsidó származása miatt Nagy-Britanniába távoztak, ahol a National Gallery, majd a Courtauld Institute munkatársa, illetve igazgatóhelyettese volt, utóbb a University of London professzora és a Royal Society tagja lett.

Néhány évvel a négy *Enigma*-szám megjelenése után újabb forrásokkal gyarapodott és gyarapszik a Wilde-anyag; a család rokona Kahler Frigyes (1942–) elküldte közlésre visszaemlékezéseit,² most leánya Kahler Ilona Márta, édesapja újabb nagy-

¹ *Wilde János és a bécsi iskola*. Szerk. Markója Csilla (HUN-REN BTK MI), Bardoly István. *Enigma*, 22. 2015. No 83., 84., 85. és 23. 2016. No 86.

² Kahler Frigyes: Emléktöredékek a Wilde testvérekről. *Enigma*, 27. 2020. No 102. 62–71.

lelkü gesztusa révén eddig ismeretlen családi fényképekkel lepett meg bennünket. Ez annál is örömtelibb esemény, mert Wildéről alig ismertünk fényképeket. Testvéreivel, Wilde Ferencsel, nővéreivel, Margittal, és anyjukkal, Munisival, akik mindhárman együtt éltek, megőrizve így eredeti formájában a Wilde-családot, életfogytig tartó „száműzetése” során is tartotta a kapcsolatot. Ő volt a család szeme fénye, akit még akkor is Bunsinak neveztek, amikor Dvořák elismerését igen korán kivívva diákból egyetemi oktatóvá érett és elindult a nemzetközi karrier felé. Ezekről a családi viszonyokról olvashatjuk a Wilde és Dvořák kapcsolatát elemző tanulmányban: „Wilde testvérei, Dudó és Tyumpika nem házasodtak meg és apjuk halála után együtt maradtak Munisikának vagy Mumisnak becézett, imádott édesanyjukkal – Wilde kötődését pedig alapvetően meghatározta neurotikus, ideges, orvosa, Schuster Gyula által mániásnak nevezett, mindenképpen túlérzékeny alkata, ami egyszerre tette őt odaadóvá és zárkózottá, simulékonyná és autonómmá. Nárcisztikussága nem egoizmusból fakadt, éppen ellenkezőleg, gyermeki önfeledtség diktálta. Hivatástudata, ami kompromisszumot nem tűrően vezérelte, bizonyos értelemben megkímélte a felnőtt döntésektől – mintegy a család kicsi kincse maradt mindvégig, akinek nemhogy rosszalló tekintetekkel nem kellett számolnia, de egész életét a család bensőséges színpadán élte, ahol a bukás vagy a magány fogalma nem létezett. Családtagaival e színpadot akkor is foggal-körömmel fenntartották, amikor egyre világosabbá vált, hogy a történelem brutálisan elválasztja őket – és ennyiben igaz, hogy összetartozásuk érzését a mostoha viszonyok csak fokozták. A háború éveiben írt levelek jelentős mértékben forognak Wilde fizikai hogyléte, főképpen a fiatalember táplálkozással kapcsolatos gondoljai körül – heti két élelmiszer-csomag érkezett pedig otthonról, megpakolva szalonnával, lekvárral, vajjal, süteménnyel, és habár Bécsben nehéz volt tojáshoz, gyümölcshöz vagy péksüteményhez jutni, mindennap volt meleg ebédre lehetősége. A húshiány számára például abban jelentkezett, hogy csirke vagy marha helyett fácánt, vagy birkát ettek – és Wilde borongósan jegyzi meg, hogy napi 5 kockacukorra mindenképpen szüksége lenne. Nárcisztikus futamai inkább e családi színpadon tartott előadások – a levelek alig tudósítanak például tanítványából lett párja, későbbi felesége, Gyárfás Juliska szerepéről vagy akár csak pusztá egzisztenciájáról, de szakmai munkájának is csak társasági vagy technikai háttéréről értesülünk, gondolatairól, felfedezéseiről alig. A Wilde-gyerekek precizitása, akkurátussága, ami leveleikben időnként szinte komikus módon mindenféle lajstromok, feljegyzések, listák készítésében, »ívek felfektetésében« jelentkezik, egyben záloga annak, hogy beszámolóikból a korhangulat mellett az egész szellemi hálózat kirajzolódjék – anélkül, hogy a teljesség ábrázolására és konzerválására irányuló, mindhármost jelentkező pedagógiai furor valaha is tudatosodott volna bennük.

Néha Wilde Dudónak szánt kedveskedő megjegyzései mintha (ön)jiróniáról is tanúskodnának – de ezt elég nehéz tetten érni a szinte gügyögésig lágyuló közös mormolásban, ami a macskák dorombolásához hasonlóan folyamatosan biztosítja a család tagjait az érzelmi együvé tartozásról. De a feltétel nélküli szeretet hangjait zümmögő, meghatározó kórus nélkül nem maradhattak volna ránk Wilde azon (ön)értékelő beszédei, monológjai sem, melyek a családi színpadon kívül gyerekes dicsekvésnek hatottak és így

meg sem születtek volna. Shearman, Wilde egyik londoni tanítványa már-már mentegetőzve számol be professzora zárkózottságáról, diszkréciójáról, ami miatt szinte semmi személyeset nem tud megemlékezésében mondani róla, hasonlóképpen hatnak felvezető sorai, amelyekben amellettt érvel, hogy nem kell feltétlen minden művészettörténésznek jeleskednie a koncepcionális vagy metodikai szintű elméleti munkában, legyen elég az, ha valaki rendes, minőségi művészettörténeti munkát végez.³ Utóbbi megjegyzés éles fényvel világít rá arra, hogy a levelezés és így a családi kötelékek ismerete nélkül vajmi keveset tudnánk nem csak az emberről, de a tudósról is, aki Dvořák legmélyebb értőjeként mégsem hivatkozott soha a tanárától szerzett tudással. Befelé élt, a még oly távol lévő család, Tyumpika, a nővére és Ferenc (Dudó) számára szolgálva önmagáról hírekkel. Őket, a Wilde-család tagjait látjuk most a fényképeken, a közeli barát Ferenczy Bénivel kiegészülve, vagy a különös arisztokrata támogató, Khuen-Belasi gróf grusbachi kastélya előtt, ahol Dvořákot érte a halál, amikor a gróf vendégeként, nem először, ott pihent, s ezúttal Wilde is vele volt. Wilde János nem csupán hű tanítványa és hagyatékának gondozója, hanem közeli kollegája, sőt, kedves, szeretetreméltó lényéből fakadóan igen hamar barátja is lett a nagy bécsi művészettörténésznek – s a sors úgy hozta, hogy a halálos ágyánál is ő állt. Zaklatott feljegyzéseit Dvořák haláláról közreadtuk az *Enigma* Wilde-számaiban, amikhez ezek a fényképek láttató adalékként járulnak hozzá. Ezúton is még egyszer köszönjük a leszármazottaknak, hogy ápolják Wilde emlékét és megosztják az olvasókkal a családi hagyatékot.

³ Markója Csilla: Wilde János és Max Dvořák, avagy beszélhetünk-e budapesti művészettörténeti iskoláról? *Enigma*, 21. 2015. No 85. 124–143. A tanulmány angolul is megjelent: János (Johannes) Wilde and Max Dvořák, or Can we speak of a Budapest school of art history? *Journal of Art Historiography*, 2017. No 17. 1–21

Wilde Ferenc és János az Adrián, 1908. © Kahler Ilona Márta

Wilde János és Ferenc 1914 körül. © Kahler Iлона Márta

Wilde Ferenc útleveleképe, 1910 után.
© Kahler Iлона Márta

Wilde János, 1909. © Kahler Iлона Márta

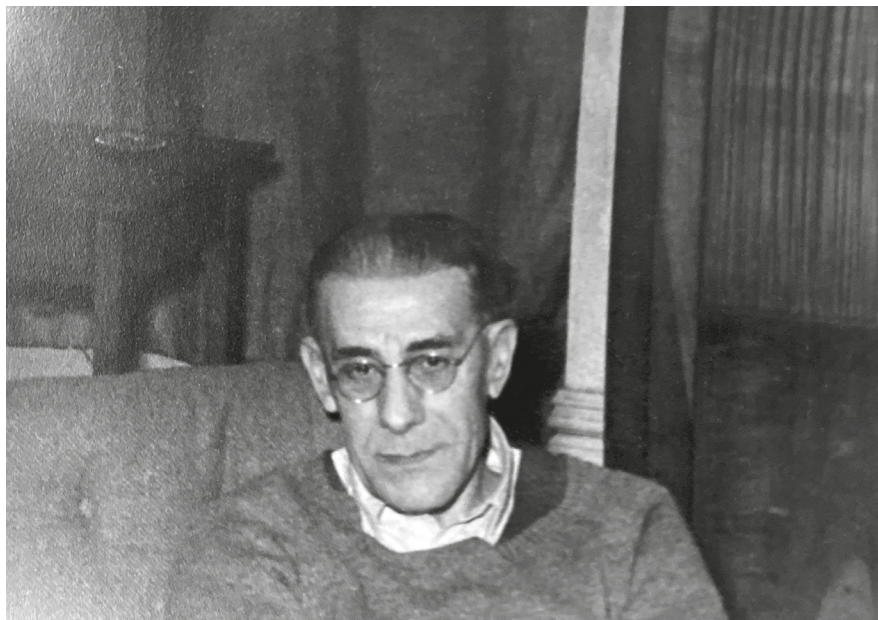
Wilde Ferenc 1918 körül
© Kahler Ilona Márta

Ferenczy Béni első gyermekével Rozival,
Wilde János és felesége Gyárfás Júlia
valamint egy ismeretlen társaságában,
1923 nyara. © Kahler Ilona Márta

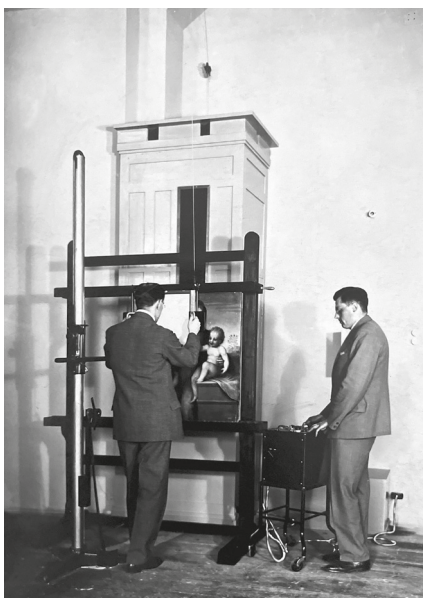
Wilde János a gróf Khuen-Belasi család tagjaival grusbachi kastélyuk előtt
1920 októberében. © Kahler Ilona Márta

Wilde Ferenc feljegyzése a kép hátoldalán: „Bs.ka[Bunsika] mikor legrosszabb volt a szeme. Most már egészen jó, s visszatért a kedves, kiegyenlített arckifejezés. A kis asztal a Schottenhofban az előszobában állt a tükör alatt.” © Kahler Iлона Márta

Wilde Margit tanítónő, Wilde János nővére 1950 után. © Kahler Iлона Márta

Wilde János festményvizsgálat közben, 1950-es évek. © Kahler Iлона Márta

Wilde János feljegyzése a kép hátoldalán: „1957 májusból. A C.[Courtauld] kertje, háttérben a volt istálló (most Technical Departement), a pázsiton egy állványon Cézanne »Pipás embere«, egy diák fotografálja, aki Cézanne technikájáról ír disszertációt. A kép üveg és keret nélkül volt látható a napsütésben, s így mi is kimentünk megnézni, így kaptak le minket egy ablakból tudtunkon kívül.”
 Wilde János előtt felesége Gyárfás Júlia látható. © Kahler Ilona Márta